

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پایان نامه حاضر، حاصل پژوهش‌های نگارنده در دوره کارشناسی ارشد رشته علوم تربیتی گرایش تحقیقات آموزشی است که در سال ۱۳۹۳ در دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه یاسوج به راهنمایی جناب آقای دکتر علی تقوایی‌نیا و مشاوره‌ی جناب آقای دکتر فریبرز نیکدل از آن دفاع شده است و کلیه حقوق مادی و معنوی آن متعلق به دانشگاه یاسوج است.

دانشکده علوم انسانی
گروه روانشناسی

پایان نامه کارشناسی ارشد تحقیقات آموزشی

عنوان پایان نامه:

بررسی رابطه خلاقیت هیجانی و شادکامی با انگیزه پیشرفت
تحصیلی

استاد راهنما:

دکتر علی تقوایی نیا

استاد مشاور:

دکتر فریبرز نیکدل

پژوهشگر:

حسین شامگانی مشهدی

دی ماه ۱۳۹۳

بررسی رابطه خلاقیت هیجانی و شادکامی با انگیزه پیشرفت تحصیلی

به وسیله‌ی:

حسین شامگانی مشهدی

ارائه شده به تحصیلات تکمیلی دانشگاه به عنوان بخشی از فعالیت‌های تحصیلی لازم برای اخذ
درجه کارشناسی ارشد

در رشته:

علوم تربیتی گرایش تحقیقات آموزشی

- در تاریخ ۱۳۹۳/۱۰/۲۲ توسط هیأت داوران زیر بررسی و با درجه عالی به تصویب نهایی رسید.
- ۱- استاد راهنما: دکتر علی تقوایی‌نیا با مرتبه‌ی علمی استادیار
امضا
  - ۲- استاد مشاور: دکتر فریبرز نیکدل با مرتبه‌ی علمی استادیار
امضا
  - ۳- استاد داور داخل گروه: دکتر سمیه ساداتی فیروزآبادی با مرتبه علمی استادیار
امضا
  - ۴- استاد داور خارج گروه: دکتر اصغر میرفردی با مرتبه علمی دانشیار
امضا
  - ۵- نماینده تحصیلات تکمیلی دانشگاه: دکتر حسین قائمی با مرتبه علمی استادیار
امضا

دی ماه ۱۳۹۳

تقدیم به:

مادرم که آفتاب فروزان مهربانی و عشق است و دعای خیرش کلید گنج مقصود.
پدرم که اذان هستی را در گوشم زمزمه نمود و شیوه زندگی به من آموخت.
همسرم که پاک‌ترین زمزمه محبت و صمیمیت در بوستان سرسبز زندگی‌م می‌باشد
خواهر و برادران گرامیم که که همواره یاورم بوده‌اند و دعای خیرشان بدرقه راهم.
همه معلمان و اساتیدی که در من عطش آموختن ایجاد نمودند و در تربیتم کوشیدند.

سپاسگذاری

اکنون که این رساله به پایان رسیده بر خود فرض می‌دانم که از استاد راهنمای ارجمندم جناب آقای دکتر علی تقوایی‌نیا که با صمیمیت سبز در طول راه پژوهش مرا همراهی نموده‌اند نهایت امتنان و قدردانی را بنمایم. چرا که این فعالیت پژوهشی در پرتوی راهنمایی‌های خردمندانه و تلاش‌های دلسوزانه ایشان به ثمر رسید. از خداوند متعال می‌خواهم که زندگی پربار ایشان را، قرین لطف و عنایت خاص خویش قرار دهد.

همچنین از استاد فرهیخته جناب آقای دکتر فریبرز نیکدل که پس از مطالعه دقیق این پژوهش با راهنمایی‌های ارزنده‌ای ما را در انجام این پژوهش یاری نمودند کمال تشکر و قدر دانی را دارم و برای ایشان سلامت و سعادت را از خداوند منان آرزومندم.

از کلیه اساتید محترم گروه روانشناسی جناب آقای دکتر محمد رضا فیروزی و آقای دکتر ناصر نوشادی و آقای دکتر قوام ملتفت و سرکار خانم دکتر سمیه ساداتی به جهت ارائه نظرات مفید و ارزشمندشان سپاسگذارم.

همچنین بر خود لازم می‌دانم از کلیه دوستان عزیزم به ویژه جناب آقای میثم کرمی و فرشاد بهارلویی که در انجام این پژوهش مرا یاری نمودند صمیمانه تشکر و قدردانی بنمایم و برای همه این عزیزان آرزوی موفقیت و بهروزی دارم.

در پایان خالصانه‌ترین و پاک‌ترین مراتب تشکر خود را به پدرم، مادرم، همسرم، خواهرم، و برادرانم تقدیم می‌کنم. چرا که همیشه و همه جا پشتیبان من بوده‌اند و صبورانه مشکلات تحصیل مرا پذیرفته و با حمایت‌های بی‌دریغ خود مشوقم بوده‌اند. شاید این پژوهش بتواند ذره‌ای از زحمات آنان را جبران کند.

نام: حسین
مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد
نام خانوادگی: شامگانی مشهدی
رشته و گرایش: علوم تربیتی - تحقیقات آموزشی
استاد راهنما: دکتر علی تقوایی نیا
تاریخ دفاع: ۱۳۹۳/۱۰/۲۲

بررسی رابطه خلاقیت هیجانی و شادکامی با انگیزه پیشرفت تحصیلی

چکیده:

هدف از این مطالعه، بررسی رابطه خلاقیت هیجانی و شادکامی با انگیزه پیشرفت تحصیلی در دانش‌آموزان متوسطه دوره اول بود. برای این منظور از جامعه آماری پژوهش که شامل کلیه دانش‌آموزان دختر و پسر متوسطه دوره اول شهرستان چادگان بود، ۲۸۰ نفر به عنوان نمونه به روش تصادفی از نوع طبقه‌ای انتخاب شدند و به پرسشنامه خلاقیت هیجانی آوریل (۱۹۹۹)، پرسشنامه شادکامی آکسفورد (۱۹۸۹) و پرسشنامه انگیزه پیشرفت تحصیلی مک-اینرنی و سینکلایر (۱۹۹۲) پاسخ دادند. و داده‌های بدست آمده به کمک نرم افزار اس پی اس اس نسخه ۱۶ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. براساس نتایج بدست آمده از همبستگی و تحلیل رگرسیون، بین خلاقیت هیجانی و انگیزه پیشرفت تحصیلی و بین شادکامی و انگیزه پیشرفت تحصیلی رابطه مثبت و معنادار وجود داشت و شادکامی سهم بیشتری در پیش‌بینی انگیزه پیشرفت تحصیلی داشت. همچنین بر اساس نتایج به دست آمده از آزمون تی، بین دانش‌آموزان دختر و پسر از نظر خلاقیت هیجانی و شادکامی تفاوت معناداری مشاهده نشد ولی از نظر انگیزه پیشرفت تحصیلی بین دانش‌آموزان دختر و پسر تفاوت معنادار مشاهده شد.

کلید واژه: خلاقیت هیجانی، شادکامی، انگیزه پیشرفت تحصیلی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	فصل اول
۱	۱-۱ مقدمه
۲	۲-۱ بیان مسئله
۵	۳-۱ اهمیت و ضرورت تحقیق
۶	۴-۱ اهداف تحقیق
۶	۱-۴-۱ اهداف کلی
۶	۲-۴-۱ اهداف جزئی
۶	۵-۱ سوال‌های تحقیق
۷	۶-۱ تعاریف مفهومی (نظری) و عملیاتی متغیرها
۷	۱-۶-۱ انگیزه پیشرفت تحصیلی
۷	۲-۶-۱ خلاقیت هیجانی
۷	۳-۶-۱ شادکامی
۹	فصل دوم
۹	۲-۱ مقدمه
۹	۲-۲ مبانی نظری
۹	۱-۲-۲ انگیزه و انگیزه پیشرفت
۹	۱-۱-۲-۲ تعریف انگیزه و انگیزه پیشرفت
۱۱	۲-۱-۲-۲ طبقه‌بندی انگیزه‌ها
۱۲	۳-۱-۲-۲ نظریه‌های انگیزش
۱۲	۱-۳-۱-۲-۲ نظریه یادگیری محرک و پاسخ
۱۳	۲-۳-۱-۲-۲ نظریه شناختی
۱۴	۳-۳-۱-۲-۲ نظریه ناهماهنگی شناختی
۱۵	۴-۳-۱-۲-۲ نظریه هنری موری
۱۷	۵-۳-۱-۲-۲ نظریه مک‌کلند
۱۸	۶-۳-۱-۲-۲ نظریه میدانی
۱۸	۷-۳-۱-۲-۲ انگیزش و نظریه انتظار
۲۰	۸-۳-۱-۲-۲ انگیزش و نیازهای انسان
۲۱	۹-۳-۱-۲-۲ انگیزش و نظریه اسناد

- ۲۲- انگیزش درونی و بیرونی ۱۰-۳-۱-۲-۲
- ۲۳- نظریه خود تعیین‌گری ۱۱-۳-۱-۲-۲
- ۲۴- ویژگی‌های افراد با انگیزه پیشرفت بالا ۴-۱-۲-۲
- ۲۵- انگیزه پیشرفت تحصیلی ۵-۱-۲-۲
- ۲۶- راهکارهای افزایش انگیزه پیشرفت ۶-۱-۲-۲
- ۲۷- ۲-۲-۲ خلاقیت هیجانی
- ۲۷- ۱-۲-۲ خلاقیت
- ۲۹- ۲-۲-۲ نظریه‌های خلاقیت در حوزه روانشناسی
- ۳۰- ۲-۲-۳ نظریه نظام یافته و ترکیبی آمابیل
- ۳۴- ۲-۲-۴ هیجان
- ۳۵- ۵-۲-۲ خلاقیت هیجانی و ابعاد آن
- ۴۰- ۳-۲-۲ شادکامی
- ۴۲- ۱-۳-۲-۲ بعد عاطفی شادی
- ۴۴- ۲-۳-۲-۲ بعد شناختی شادی
- ۴۵- ۳-۲-۲ مبانی پژوهشی
- ۴۶- ۱-۳-۲ پیشینه پژوهشی در خارج از کشور
- ۴۹- ۲-۳-۲ پیشینه پژوهشی در ایران
- ۵۲- ۴-۲-۲ خلاصه فصل
- ۵۳- فصل سوم**
- ۵۳- ۱-۳-۳ مقدمه
- ۵۳- ۲-۳-۳ روش پژوهش
- ۵۳- ۳-۳-۳ جامعه آماری
- ۵۴- ۴-۳-۳ حجم نمونه و روش نمونه‌گیری
- ۵۵- ۵-۳-۳ توصیف ابزارهای پژوهش، روایی و پایایی آنها
- ۵۸- ۶-۳-۳ روش جمع‌آوری اطلاعات
- ۵۸- ۷-۳-۳ روش تجزیه و تحلیل داده‌ها
- ۵۹- فصل چهارم**
- ۵۹- ۱-۴-۳ مقدمه
- ۵۹- ۲-۴-۳ توصیف آماری داده‌ها
- ۶۱- ۳-۴-۳ استنباط آماری داده‌ها
- ۶۳- ۴-۴-۳ آزمون سوال‌های تحقیق
- ۴-۴-۱ سوال اول: آیا بین خلاقیت هیجانی و انگیزه پیشرفت دانش‌آموزان متوسطه دوره اول شهرستان چادگان رابطه معنادار وجود دارد؟
- ۶۳- ۴-۴-۲ سوال دوم: آیا بین شادکامی و انگیزه پیشرفت دانش‌آموزان متوسطه دوره اول شهرستان چادگان رابطه معنادار وجود دارد؟
- ۶۴- ۴-۴-۳ سوال سوم: آیا بین شادکامی و انگیزه پیشرفت دانش‌آموزان متوسطه دوره اول شهرستان چادگان رابطه معنادار وجود دارد؟

- ۴-۳ سوال سوم: کدام یک از متغیرهای خلاقیت هیجانی و شادکامی سهم بیشتری در پیش‌بینی انگیزه پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان متوسطه دوره اول شهرستان چادگان دارد؟ ----- ۶۵
- ۴-۴ آیا بین دانش‌آموزان دختر و پسر متوسطه دوره اول شهرستان چادگان از نظر خلاقیت هیجانی تفاوت معنادار وجود دارد؟ ----- ۶۶
- ۴-۵ آیا بین دانش‌آموزان دختر و پسر متوسطه دوره اول شهرستان چادگان از نظر شادکامی تفاوت معنادار وجود دارد؟ ----- ۶۷
- ۴-۶ آیا بین دانش‌آموزان دختر و پسر متوسطه دوره اول شهرستان چادگان از نظر انگیزه پیشرفت تحصیلی تفاوت معنادار وجود دارد؟ ----- ۶۷
- فصل پنجم** ----- ۶۸
- ۱-۵ مقدمه ----- ۶۸
- ۲-۵ بحث و بررسی پیرامون نتایج به دست آمده ----- ۶۸
- ۳-۵ نتیجه‌گیری ----- ۷۶
- ۴-۵ محدودیت‌های پژوهش ----- ۷۷
- ۵-۵ اشاره کاربردی به نتایج پژوهش ----- ۷۷
- ۶-۵ پیشنهادهای پژوهشی ----- ۷۷
- ۷-۵ خلاصه تحقیق ----- ۷۸
- منابع فارسی ----- ۸۰
- منابع لاتین ----- ۸۵
- پیوست** ----- ۹۲

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۴۲	جدول ۱-۲: مؤلفه‌های شادی
۵۴	جدول ۱-۳: پراکندگی جامعه آماری
۵۴	جدول ۲-۳: حجم نمونه با توجه به پراکندگی جامعه آماری
۶۰	جدول ۱-۴: میانگین و انحراف معیار متغیرها
۶۲	جدول ۲-۴: ماتریس همبستگی متغیرها
۶۳	جدول ۳-۴: نتایج تحلیل رگرسیون رابطه خلاقیت هیجانی با انگیزه پیشرفت
۶۳	جدول ۴-۴: نتایج بررسی اندازه همبستگی خلاقیت هیجانی در پیش‌بینی نمره انگیزه پیشرفت
۶۴	جدول ۵-۴: نتایج بررسی ضرایب شیب جهت تعیین سهم خلاقیت هیجانی
۶۴	جدول ۶-۴: نتایج تحلیل رگرسیون رابطه شادکامی با انگیزه پیشرفت در کل آزمودنی‌ها
۶۵	جدول ۷-۴: نتایج بررسی اندازه همبستگی شادکامی در پیش‌بینی نمره انگیزه پیشرفت
۶۵	جدول ۸-۴: نتایج بررسی ضرایب شیب جهت تعیین سهم شادکامی
۶۵	جدول ۹-۴: نتایج تحلیل رگرسیون رابطه خلاقیت هیجانی و شادکامی با انگیزه پیشرفت
۶۶	جدول ۱۰-۴: نتایج بررسی اندازه همبستگی خلاقیت هیجانی و شادکامی
۶۶	جدول ۱۱-۴: نتایج بررسی ضرایب شیب جهت تعیین سهم خلاقیت هیجانی
۶۷	جدول ۱۲-۴: نتایج مقایسه میانگین نمرات خلاقیت هیجانی دانش‌آموزان دختر و پسر
۶۷	جدول ۱۲-۴: نتایج مقایسه میانگین نمرات شادکامی دانش‌آموزان دختر و پسر
۶۸	جدول ۱۲-۴: نتایج مقایسه میانگین نمرات انگیزه پیشرفت دانش‌آموزان دختر و پسر

فهرست شکل‌ها

صفحه	عنوان
۲۱	شکل ۱-۲: هرم سلسه مراتب نیازهای مازلو
۲۴	شکل ۲-۲: پیوستار انگیزش دسی و رایان
۳۱	شکل ۳-۲: مدل مفهومی آمابیل از خلاقیت
۳۲	شکل ۴-۲: ابعاد خلاقیت از دیدگاه آمابیل
۴۳	شکل ۵-۲: ساختار عاطفه مثبت و منفی

فصل اول

کلیات

۱-۱ مقدمه

یکی از عوامل مهم برای پیش‌بینی و تبیین رفتار افراد پی بردن به انگیزش‌های آن‌هاست. اگر ما انگیزه‌ها را از نمونه رفتار افراد استنباط کنیم و استنباط‌های ما درست باشد ابزار نیرومندی برای تبیین رفتار افراد در دست خواهیم داشت.

مفهوم انگیزش و شناخت عواملی که موجب انگیزش انسان می‌گردد، یکی از مباحث اساسی روانشناسی است. انگیزه‌ها «چراهای» رفتارند و آن‌ها موجب آغاز و ادامه فعالیت می‌شوند و جهت کلی رفتار هر فرد را معین می‌سازند. "انگیزه عبارت است از یک محرک درونی برای بروز یک اقدام بیرونی توسط انسان که این اقدام ممکن است فیزیکی، فکری یا هنری باشد" (عباس‌زادگان، ۱۳۷۹).

انگیزش از پر اهمیت‌ترین پیش‌نیازهای آموزش و یادگیری است، یادگیری مستلزم صرف وقت، کار، تلاش، پشتکار و سرمایه‌گذاری و توانایی جسمانی و روانی یادگیرنده است. مجموعه‌ای از عوامل یا سازه‌های درونی و بیرونی در برانگیختگی فرد به یادگیری و مشارکت فعال او در فرآیند آموزش دخیل هستند. از غریزه، سائق، نیاز و مشوق گرفته تا علاقه، کنجکاوی، سبک اسناد، باورکنترل، توانمندی، انتظار، تلاش جهت پیشرفت و تا فشار والدین و همسالان همگی می‌توانند در تعامل‌پذیری بر نظام انگیزش دانش‌آموزان کارساز افتند و رفتار آموزشی و یادگیری پیشرفت او را شکل دهند (آلبرگ^۱، ۲۰۰۵). علاقه به مطالعه انگیزش پیشرفت^۲ ابتدا در آزمایشگاه‌های روانشناسی آغاز گردید و سپس به سازمان‌ها و موقعیت‌های دیگر گسترش یافت (مختاری، ۱۳۸۱).

مک‌کلند^۳ از محققان برجسته و صاحب نظریه انگیزه پیشرفت است. بنا به نظر او، انگیزه پیشرفت موجب اعمال و انجام تکالیف چالش‌انگیز، پایداری در تکالیف دشوار و کسب موفقیت شغلی می‌شود و در رقابت با استاندارد عالی از فردی به فرد دیگر متفاوت می‌باشد (فرانکین^۴، ۱۹۸۶).

-
1. Walberg
  2. achievement motivation
  3. McClelland
  4. Frankaen

ممکن است چنین تصور شود که انگیزش پیشرفت تحصیلی یک امر فردی است و هر دانش‌آموز با توجه به شخصیت خود و تمایلات و خصوصیاتش دارای برخی انگیزه‌ها می باشد در حالیکه واقعیت این است که انگیزه تحصیلی تنها یک امر فردی نیست که صرفاً از بعد روانشناختی قابل مطالعه باشد. بلکه این پدیده دارای بعد اجتماعی نیز هست (فخرایی، ۱۳۷۶).

امروزه آمار و ارقام حاکی از مشکلات آموزش و پرورش در وصول به اهدافی است که رسالت آموزش و پرورش را در جامعه توجیه می‌کند. نگاهی به گزارش‌های مربوط به هزینه‌های افت تحصیلی در برنامه پنج ساله اول نشان می‌دهد که هزینه‌های سرسام‌آوری را خرج عدم وجود انگیزه دانش‌آموزان نسبت به تحصیل کرده‌ایم. به نظر می‌رسد شناسایی عوامل موثر در انگیزش پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مخصوصاً در متوسطه دوره اول که زمان انتخاب‌ها و پاسخ‌های اساسی نوجوان به کیستی خود است، اهمیت به سزایی داشته باشد. شناسایی و رفع موانع، می‌تواند به پیشرفت تحصیلی کمک کرده، موجب صرفه جویی در زمان، هزینه‌های مادی و معنوی گردد. شناسایی عوامل متعددی مانند عوامل روانی، شخصیتی، و وضعیت اجتماعی- اقتصادی خانواده و ... که در ارتباط با انگیزه پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان متوسطه دوره اول می‌باشند، کمک خواهد کرد تا نوجوانان به کانال‌هایی هدایت شوند که مسیر اصلی آنان در زندگی است، که این خود پیامدهای آنی حاصل از این‌گونه پژوهش‌هاست. به نظر می‌رسد پیامدهای آتی پربارتر از پیامدهای آنی باشد. در پژوهش حاضر، از بعد روانشناختی رابطه خلاقیت هیجانی و شادکامی با انگیزه پیشرفت مورد بررسی قرار گرفته است.

۲-۱ بیان مسئله

انگیزش یکی از مهمترین عناصر یادگیری است که در عین حال، اندازه‌گیری آن بسیار دشوار است. میل به تلاش کردن برای یادگیری حاصل چندین عامل مهم است که از شخصیت و توانایی‌های دانش‌آموزان تا خصوصیات تکالیف خاص یادگیری، مشوقها برای یادگیری، موقعیت‌ها و رفتارهای آموزگار گسترش دارد.

روانشناسان انگیزش را به این صورت تعریف می‌کنند: فرایند درونی که رفتار را در طول زمان فعال کرده و هدایت می‌کند و نگه می‌دارد. به زبان ساده، انگیزش چیزی است که فرد را به پیش رفتن وادار می‌دارد، در حال پیش رفتن نگه می‌دارد و تعیین می‌کند که به کجا سعی دارد برود (اسلاوین، ۲۰۰۶؛ ترجمه سید یحیی محمدی، ۱۳۸۹).

یکی از مهمترین انواع انگیزش در روانشناسی تربیتی، انگیزه پیشرفت یا گرایش کلی به تلاش کردن برای موفقیت و انتخاب کردن فعالیت‌های موفقیت یا شکست هدفگرا است. برای مثال، فرنچ^۱ (۱۹۵۶) دریافت که دانش‌آموزانی که انگیزه پیشرفت بالایی دارند در مقایسه با دانش‌آموزانی که انگیزه پیشرفت کمی دارند به مدت طولانی‌تر در انجام دادن تکلیف استقامت می‌کنند و به جای اینکه شکست خودشان را به عوامل بیرونی مانند دشواری تکالیف یا شانس نسبت دهند آن را به تلاش

1. French

نکردن نسبت می دهند. بطور کلی دانش آموزانی که انگیزه‌ی پیشرفت دارند می‌خواهند و انتظار دارند که موفق شوند (اسلاوین، ۲۰۰۶؛ ترجمه سید یحیی محمدی، ۱۳۸۹). پژوهش‌های انجام شده نشان داده است افرادی که از سطح بالای نیاز به پیشرفت برخوردارند دارای ویژگی‌های زیر هستند: ۱- انجام کارهای نسبتاً دشوار را به تکالیف آسان ترجیح می‌دهند. ۲- از مشاغل و تکالیف رقابت انگیز و برتری‌جویی در انجام این نوع کارها لذت می‌برند. ۳- اهداف روشن و مشخصی را دنبال می‌کنند. ۴- در برابر کاری که انجام می‌دهند مسولیت دارند. ۵- از پشتکار زیاد برخوردارند و تا رسیدن به هدف، همچنان به تلاش خود ادامه می‌دهند. ۶- از عملکرد تحصیلی و شغلی بالایی برخوردارند.

نیاز به پیشرفت، در کودکی و از طریق تعامل کودک-والدین رشد می‌کند. تأکید والدین بر استقلال کودک در بازی و فعالیت‌های آموزشی و دادن بازخورد مناسب در برابر موقعیت او، از جمله عوامل پرورشی انگیزه و نیاز به پیشرفت است (هافمن^۱، ۲۰۰۶). این امر در مورد تعامل معلم - دانش آموز نیز در فرایند یاددهی-یادگیری صدق می‌کند. روش تدریس فعال، به افزایش انگیزه‌ی درونی و روش سنتی مبتنی بر سخنرانی معلم به کاهش انگیزش منجر می‌شود. تأکید زیاد به مشوق‌های بیرونی در فرایند تدریس، به کاهش انگیزش درونی می‌انجامد که آن هم به نوبه‌ی خود، یادگیری طوطی‌وار را موجب می‌شود (دسی^۲ و همکاران، ۱۹۹۶). بدیهی است ارزشیابی پیشرفت تحصیلی به روش سنتی و تأکید بر نمره‌های امتحانی نیز به کاهش انگیزه درونی پیشرفت و عدم به کارگیری توانایی‌های دانش‌آموزان برای یادگیری به روش حل مسئله منجر می‌شود (شریفی، ۱۳۸۵).

انگیزش مفهومی وسیع است که نیازها، علایق، ارزش‌ها، و گرایش‌های یک فرد را در بر می‌گیرد (چوهان^۳، ۱۹۹۳) و به نظر هنری موری^۴، نیاز به پیشرفت از نیازهای اساسی آدمی است (مارنات، ۲۰۰۳). انگیزه پیشرفت در تحصیل، به عنوان متغیری، از عوامل متعددی متأثر می‌شود که عمده ترین این عوامل عبارت‌اند از: سیستم روانی فرد، موقعیت هیجان برانگیز، ارزش‌ها و نگرش‌های فرد و عوامل محیطی (چوهان، ۱۹۹۳). ویژگی‌هایی مانند عزت نفس، افسردگی، شادکامی، خلاقیت هیجانی، خلاقیت شناختی، هوش هیجانی و هوش معنوی و ... از مولفه‌های سیستم روانی یک فرد می‌باشند که از میان این عوامل، به بحث و بررسی خلاقیت هیجانی و شادکامی و رابطه آن‌ها با انگیزه پیشرفت پرداخته شده است.

ایده‌ی خلاقیت هیجانی توسط آوریل^۵ (۱۹۹۶) مطرح شده است. او خلاقیت هیجانی را شامل سه معیار نوآوری، کارایی (اثربخشی) و اصالت توصیف می‌کند. در این خصوص آوریل (۲۰۰۷) معتقد است افراد با خلاقیت هیجانی قادرند بطور صحیح موقعیت را ارزیابی و احساسات خود را به طور ماهرانه بیان کنند. خلاقیت هیجانی ابراز خود (صداقت) به روش جدید (بداعت) است که بر اساس آن خطوط فکری فرد بسط یافته (اثربخشی) و روابط میان فردی او افزایش می‌یابد (آوریل، ۲۰۰۷). در ارتباط با خلاقیت

---

1. *Hafman*
 2. *Deci*
 3. *Chauhan*
 4. *Henry murray*
 5. *Avril*

هیجانی و سلامتی تحقیقات رایت و ولتون^۱ (۲۰۰۳) و ونگ و احمد^۲ (۲۰۰۳) نشان می‌دهد که خلق مثبت و بهداشت روانی با خلاقیت هیجانی در ارتباط است و افراد با این ویژگی در بهتر انجام دادن و یک پارچه نمودن اطلاعات و همین طور حل خلاقانه مسائل، کارآمدتر هستند. آوریل و توماس-نولز^۳ (۱۹۹۲) معتقدند افراد مستعد بروز هیجان‌ات خلاقانه، بیشتر از سایرین برای شناخت هیجانی زمان صرف می‌کنند و توجه بیشتری به هیجان‌ات خود و دیگران دارند. خلاقیت هیجانی^۴ به عنوان عاملی موثر در تنظیم هیجان‌ها و بهداشت روانی مورد توجه قرار گرفته است. به نظر می‌رسد که خلاقیت هیجانی با غنای زندگی هیجانی شخص در ارتباط است (ایوسیویک^۵؛ براکت^۶؛ مایر^۷، ۲۰۰۷).

بر اساس تحقیقات انجام شده افرادی که مهارت هیجانی دارند یعنی کسانی که احساساتشان را به خوبی می‌شناسند و هدایت می‌کنند، احساسات دیگران را نیز درک و به طرز اثربخشی با آن برخورد می‌کنند، در هر حیطه‌ای از زندگی ممتازند خواه در روابط عاطفی باشد یا در فهم قواعد ناگفته‌هایی که در خط مشی سازمان به پیشرفت می‌انجامد. این افراد در زندگی خویش خرسند و کارآمدند و عادات فکری در اختیار دارند که موجب می‌گردند آنها افرادی مولد و کارآمد باشند (صبحی‌قراملکی، ۱۳۹۱). همچنین نتایج پژوهش‌های احمد و رانا^۸ (۲۰۱۲) نشان می‌دهد که انگیزه به عنوان یک متغیر واسطه با هیجان‌ات دانش‌آموزان تعامل برقرار می‌کند و باعث ایجاد نتایج درخشان تحصیلی می‌شود. در این راستا این پژوهش روشن ساخت دانش‌آموزانی که نمره‌های بالایی می‌گیرند، افرادی هستند که دارای اعتماد به نفس، موفق و امیدوارند و میانگین نمره‌های انگیزه آنان از میانگین نمره انگیزه پرهیز از شکست بیشتر است. زیرا که روان رنجوری ارتباط زیادی با انگیزه پرهیز از شکست دارد (احمد و رانا، ۲۰۱۲).

متغیر دیگری که بر انگیزه پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان تأثیر می‌گذارد شادکامی است. شادکامی بر نگرش و ادراکات شخصی مبتنی است و حالتی مطبوع و دلپذیر است و از تجربه‌های مثبت و رضایت از زندگی نشأت می‌گیرد. از دیدگاه روانشناسی دو نوع شادکامی وجود دارد. یک نوع شادکامی از رهگذر شرایط محسوس زندگی نظیر زناشویی، تحصیل، شغل و امکانات مالی و رفاهی حاصل می‌شود که شادکامی عینی نامیده می‌شود. نوع دیگر متأثر از حالات درونی و ادراکات شخصی است که از آن به شادکامی ذهنی تعبیر می‌شود. شادکامی مولد انرژی، شور و نشاط، حرکت و پویایی است و همچون سپری می‌تواند آدمی را در برابر استرس‌ها و مشکلات محافظت نموده و سلامت جسمی و روانی او را نیز تضمین کند (هیلز و آرجیل^۹، ۲۰۰۱).

با آغاز جنبش روانشناسی مثبت مؤلفه‌هایی از قبیل شادی و شادکامی^{۱۰}، امید، خوش‌بینی و

-
1. Wright & Walton
  2. Wang & Ahmad
  3. Thomas Knwoles
  4. emotional creativity
  5. Ivecevic
  6. Brackett
  7. Mayer
  8. Ahmad & Rana
  9. Hills & Argyle
  10. happiness

سرزندگی و ... اهمیت یافته و موجب شده جهت‌گیری تحقیقات به مؤلفه‌های روانشناسی مثبت معطوف شود (اسکولر^۱، ۲۰۱۲). نتایج پژوهش‌ها نشان می‌دهد که بین انگیزه پیشرفت تحصیلی و لذت بردن از فعالیت‌های یادگیری رابطه وجود دارد (رایان و استیلر^۲، ۱۹۹۱). و افراد شاد، بازدهی فردی، خانوادگی، تحصیلی و اجتماعی بالاتری دارند و نوجوانانی که شادکامی و بهزیستی بالایی دارند در عملکرد تحصیلی فعال‌ترند و از پیشرفت تحصیلی بالاتر برخوردارند (نقل از علی‌پور و آگاه‌هریس، ۲۰۰۷).

با توجه به آنچه مطرح شد و از آن جا که هم سازه‌ی شادکامی و هم سازه‌ی خلاقیت هیجانی از جمله متغیرهای روانشناختی تاثیر گذار بر انگیزه پیشرفت در دانش‌آموزان می‌باشند و اخیراً مورد توجه روانشناسان و متخصصان قرار گرفته و سازه‌های بدیع می‌باشند و پژوهش‌های اندکی در این زمینه انجام شده است. پژوهش حاضر به دنبال بررسی این سوال است که، آیا خلاقیت هیجانی و شادکامی با انگیزه پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان متوسطه دوره اول شهرستان چادگان رابطه معنادار دارد؟

۳-۱ اهمیت و ضرورت تحقیق

انگیزه عامل فعال ساز و جهت دهنده به رفتار انسان است. بنابراین با شناخت عواملی که می‌تواند بر انگیزه تاثیر بگذارد تا حدی قادر خواهیم بود هم رفتار را تبیین و پیش‌بینی کنیم و هم با دخالت در عوامل تاثیر گذار، میزان انگیزش پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان را افزایش دهیم.

افراد دارای سطوح گوناگون انگیزه‌ی پیشرفت، در زندگی روزمره خود به شیوه‌های کاملاً متفاوت رفتار می‌کنند. برای نمونه جوانی که انگیزه پیشرفت بالایی دارد بیش از آنان که انگیزه پیشرفت‌شان سست است به تحصیل دانشگاهی، دست یابی به نمره‌های بالاتر و شرکت در برنامه‌های غیر درسی گرایش دارند (شانک^۳، ۱۹۹۱ به نقل از بیابانگرد، ۱۳۸۴).

سرمایه‌گذاری‌های کلان مادی و انسانی در آموزش و پرورش، وقتی مثمرتر خواهد بود که دانش‌آموزان انگیزه‌ی پیشرفت داشته باشند. با مشخص شدن میزان تاثیر هر کدام از متغیرهای پیش‌بین، می‌توان الویت‌های برنامه‌ریزی جهت تقویت انگیزش پیشرفت تحصیلی را تا اندازه‌ای مشخص نمود و فعالیت‌هایی که می‌تواند باعث تقویت نسبی انگیزه‌ی پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان شود را معرفی نمود.

به طور کلی، بررسی انگیزه‌ی پیشرفت از جنبه‌های گوناگون اهمیت دارد. در پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی، برخی از روانشناسان بررسی متغیرهایی همچون انگیزه‌ی پیشرفت را از جهاتی مهمتر از هوش و استعداد می‌دانند. زیرا هوش از سازه‌های ثابت و نسبتاً دگرگونی ناپذیر است. اما انگیزه‌ی پیشرفت و سازه‌هایی مانند عزت‌نفس و شادکامی و خلاقیت هیجانی را می‌توان با چاره‌اندیشی دگرگون ساخت. بررسی‌های فراوانی که در نیم سده‌ی گذشته انجام شده است نشان می‌دهد که

---

1. Schuller
2. Rayan & Stiller
3. Schunk

انگیزه‌ی پیشرفت با پیشرفت‌های شغلی، رضایت از زندگی، خلاقیت و پایداری شخصی همبستگی دارد. افزون بر این، رشد صنعتی، اقتصادی و علمی جامعه با سطح انگیزه پیشرفت در اعضای آن جامعه رابطه‌ای مستقیم دارد (مک‌کلند، ۱۹۸۷).

۴-۱ اهداف تحقیق

۱-۴-۱ اهداف کلی

- تعیین میزان رابطه خلاقیت هیجانی با انگیزه پیشرفت دانش‌آموزان متوسطه دوره اول شهرستان چادگان.
- تعیین میزان رابطه شادکامی با انگیزه پیشرفت دانش‌آموزان متوسطه دوره اول شهرستان چادگان.
- تعیین میزان سهم نسبی هر یک از متغیرهای خلاقیت هیجانی و شادکامی در پیش‌بینی انگیزه پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان متوسطه دوره اول شهرستان چادگان.

۲-۴-۱ اهداف جزئی

- الف) تعیین میزان رابطه بین خلاقیت هیجانی با انگیزه پیشرفت تحصیلی در دانش‌آموزان پسر متوسطه دوره اول شهرستان چادگان.
- ب) تعیین میزان رابطه بین خلاقیت هیجانی با انگیزه پیشرفت تحصیلی در دانش‌آموزان دختر متوسطه دوره اول شهرستان چادگان.
- پ) تعیین میزان رابطه بین شادکامی با انگیزه پیشرفت تحصیلی در دانش‌آموزان پسر متوسطه دوره اول شهرستان چادگان.
- ت) تعیین میزان رابطه بین شادکامی با انگیزه پیشرفت تحصیلی در دانش‌آموزان دختر متوسطه دوره اول شهرستان چادگان.

۵-۱ سوال‌های تحقیق

- ۱- آیا بین خلاقیت هیجانی و انگیزه پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان متوسطه دوره اول شهرستان چادگان رابطه معنادار وجود دارد؟
- ۲- آیا بین شادکامی و انگیزه پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان متوسطه دوره اول شهرستان چادگان رابطه معنادار وجود دارد؟
- ۳- کدام یک از متغیرهای خلاقیت هیجانی و شادکامی، سهم بیشتری در پیش‌بینی انگیزه پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان متوسطه دوره اول شهرستان چادگان دارد؟
- ۴- آیا بین دانش‌آموزان دختر و پسر متوسطه دوره اول شهرستان چادگان از نظر خلاقیت هیجانی تفاوت معنادار وجود دارد؟

۵- آیا بین دانش‌آموزان دختر و پسر متوسطه دوره اول شهرستان چادگان از نظر شادکامی تفاوت معنادار وجود دارد؟

۶- آیا بین دانش‌آموزان دختر و پسر متوسطه دوره اول شهرستان چادگان از نظر انگیزه پیشرفت تحصیلی تفاوت معنادار وجود دارد؟

۶-۱ تعاریف مفهومی (نظری) و عملیاتی متغیرها

۱-۶-۱ انگیزه پیشرفت تحصیلی

الف- تعریف مفهومی: انگیزه پیشرفت تحصیلی عبارت است از کسب لذت از یادگیری آموزشی که با جهت‌گیری به سوی سلطه‌گری، کنجکاوی، پافشاری، وظیفه‌شناسی درون‌زا، یادگیری مباحثه‌ای و مشکل و جدید توصیف می‌شود. به عبارت دیگر، انگیزش پیشرفت تحصیلی عبارت است از گرایش همه جانبه به ارزیابی عملکرد خود با توجه به عالی‌ترین معیارها، تلاش برای موفقیت در عملکرد و برخورداری از لذتی که با موفقیت در عملکرد همراه است (عابدی، ۱۳۸۰).

ب- تعریف عملیاتی: منظور از انگیزه پیشرفت تحصیلی در این پژوهش، نمره‌ای است که دانش‌آموز از پرسشنامه «انگیزه پیشرفت تحصیلی»^۱ مک‌اینرنی و سینکلایر^۲ (۱۹۹۲) کسب کرده است.

۲-۶-۱ خلاقیت هیجانی

الف- تعریف مفهومی: خلاقیت در حیطه‌ی هیجانات از سال ۱۹۸۰ با فعالیت آوریل شروع شد و خلاقیت هیجانی را بصورت توانایی تجربه و بیان ترکیبی از هیجان‌ها بصورت بدیع و تاثیر گذار تعریف می‌کند (هاشمی، ۱۳۸۸). خلاقیت هیجانی در بر گیرنده‌ی چهار ملاک است که بصورت زیر بیان شده اند: (۱) صداقت بیان صادقانه‌ی تجارب و ارزش‌های خویش (۲) بداعت، ایجاد تغییر در هیجان‌های معمول و یا ایجاد حالات هیجانی جدید (۳) اثر بخشی، هماهنگی هیجان با موقعیت بطوری که در نهایت برای فرد یا گروه مفید باشد. (۴) آمادگی، توانایی درک هیجان و میل به شناسایی آن (آوریل و نولز، ۱۹۹۱).

ب- تعریف عملیاتی: منظور از خلاقیت هیجانی در این پژوهش نمره‌ای است که دانش‌آموز از پرسشنامه «سیاهه خلاقیت هیجانی آوریل»^۳ (الف) (۱۹۹۹) کسب کرده است.

۳-۶-۱ شادکامی

الف- تعریف مفهومی: شادکامی یکی از شاخص‌های مهم بهداشت روانی در جامعه است. شادکامی به همراه نگرش مثبت و امیدوارانه به آینده، سر منشأ تحرک، تلاش و پویایی است (هزار جریبی و صفری شالی، ۱۳۸۹). از دیدگاه روانشناسان دو نوع شادکامی وجود دارد: نوعی از آن رهگذر شرایط

---

1. *Inventory of School Motivation (ISM)*
 2. *Mc Inerney & Sinclair*
 3. *Emotional Creativity Inventory (ECI)*

محسوس زندگی، همچون زناشویی، تحصیل، شغل، آسایش و بطور کلی امکانات مالی و رفاهی حاصل می شود که به آن وجه عینی شادکامی می گویند. نوع دیگر آن متأثر از حالات درونی و ادراکات شخصی است که از آن به شادکامی ذهنی یا احساس شادکامی تعبیر می شود (خسروی، ۱۳۸۸).

جامع ترین و در عین حال عملیاتی ترین تعریف شادکامی را وینهون ارائه می دهد. به نظر او، شادکامی به قضاوت فرد از درجه یا میزان مطلوبیت کیفیت کل زندگی اش اطلاق می شود. به عبارتی دیگر، شادکامی به این معناست که فرد چه قدر زندگی خود را دوست دارد (میرشاه جعفری و دیگران، ۱۳۸۴).

ب- تعریف عملیاتی: منظور از شادکامی در این پژوهش نمره‌ای است که دانش آموز از پرسشنامه «شادکامی آکسفورد»^۱ (۱۹۸۹) کسب کرده است.

---

1. *Oxford Happiness Inventory (OHI)*